

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Мартинюка Юрія Володимировича

«Захист суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. На сьогодні здійснено безліч наукових досліджень присвячених питанням захисту суб'єктивних цивільних прав (форми, способи захисту суб'єктивних цивільних прав, особливості захисту речових прав, прав інтелектуальної власності). Більше того, захист суб'єктивних прав окремих учасників договірних відносин є предметом багатьох дисертаційних робіт, присвячених дослідженню окремих договірних конструкцій. Втім, таке комплексне єдине узагальнююче дослідження представлено нам сьогодні для обговорення «Захист суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях» для науки цивільного права є новим та актуальним. Дисертант поставив за мету заповнити існуючі в доктрині прогалини та провести комплексний аналіз проблем захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних правовідносинах, розробити низку науково-теоретичних пропозицій для вирішення проблемних питань у сфері приватно-правових відносин.

Актуальність теми підтверджується також тим, що дисертаційну роботу виконано відповідно планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права і процесу Західноукраїнського національного університету «Гармонізація цивільного законодавства України з правом Європейського Союзу» (номер державної реєстрації – 0118U003550).

Особистий внесок дисертанта в отриманні наукові результати. Дослідження має цілісний, самостійний характер та вирізняється належним науковим рівнем і актуальністю. Повнота змісту дослідження знаходить своє відображення у тому, що тут наводиться детальний фактичний матеріал, що включає обґрунтування, гіпотези, а результати наукового пошуку

описуються в найбільш цілісній з точки зору наукового пізнання формі. Основою дисертації є матеріал, що включає опис фактів і закономірностей захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях, а також узагальнення раніше відомих положень.

Стосовно багатьох проблем автор висловлює свою позицію, наводить додаткові аргументи на користь вже висловлених в юридичній літературі поглядів учених та практиків, до позицій яких він схиляється, а також вдається до обґрунтованої критики тих наукових поглядів, які на його думку є спірними.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації сформульовані дисертантом з належним ступенем достовірності та обґрунтованості, що вимагається від такого роду досліджень, у своїй переважній більшості мають переконливий характер. Доречно вказати на переважно критичний підхід автора до опрацювання джерельної бази, якому властиві глибокий аналіз досліджуваного матеріалу, уживання коректної наукової полеміки з іншими науковцями та високий рівень аргументації власного підходу до формулювання тих чи інших положень, висновків і пропозицій, що свідчить про наукову зрілість дослідника, його обізнаність з наявними у науці і правозастосовній практиці проблемами та високу загальнонаукову культуру.

Ступінь наукової новизни результатів дисертаційного дослідження.

Результати дослідження характеризуються наявністю елементів наукової новизни, серед яких варто виокремити наступні здобутки автора:

- обґрунтування подвійності правової природи цивільно-правової категорії сплати процентів за користування чужими грошовими коштами, яка проявляється в тому, що, з одного боку, в договірних конструкціях позики, кредиту, банківського вкладу, банківського рахунка обов'язок щодо сплати боржником процентів за користування чужими грошовими коштами не носить характеру відповідальності, а навпаки, є законним грошовим зобов'язанням, обумовленим сторонами договору добровільно. З іншого боку, в таких договорах, як договір купівлі-продажу та договір ренти, вимога кредитора про сплату боржником процентів за користування чужими коштами є правовим

наслідком невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань та спрямована на захист суб'єктивних прав у договірних правовідносинах;

- доведення, що визначення фактичного обсягу права на захист у договірних зобов'язаннях не супроводжується певною сталою для усіх випадків порушення прав формулою, а залежить від низки об'єктивних чинників, серед яких: а) специфіка підданого неправомірному посягання суб'єктивного цивільного права; б) характер такого неправомірному посягання; в) негативні наслідки, заподіяні таким посяганням; г) специфіка об'єкту договірних правовідносин; г) правовий статус суб'єктів договірних правовідносин;

- розуміння механізму захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях як структурованої системи послідовних дій уповноважених суб'єктів із протидії неправомірному посягання на суб'єктивне право учасника договірних правовідношення, яка характеризується динамічністю і нормативною впорядкованістю, та передбачає вибір і застосування ефективних форм, способів і засобів захисту, адекватних характеру неправомірному посягання на суб'єктивне договірне право, задля досягнення кінцевої мети захисту – відновлення можливості носія порушеного суб'єктивного договірних права щодо безперешкодної реалізації правомочностей, які входять до його змісту;

- доктринальний підхід щодо нотаріального захисту суб'єктивних прав у договірних зобов'язаннях як самостійного різновиду юрисдикційної форми захисту, що здійснюється уповноваженою державою фізичною особою – нотаріусом, унікальність якого у порівнянні з іншими різновидами полягає в тому, що: а) безпосередня реалізація покладених на нотаріусів завдань і повноважень із вчинення нотаріальних дій водночас є і нотаріальним захистом як протидією неправомірному посягання на суб'єктивні права та інтереси учасників договірних правовідносин; б) правовою підставою для звернення до нотаріуса за захистом договірних прав є не стільки їх порушення як юридичний факт, що мав місце, як створення загрози такого порушення, що вказує на здебільшого превентивний характер нотаріального захисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях.

Повнота опублікування основних положень дисертації.

Теоретико-прикладні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи, що містять визначені елементи наукової новизни, повною мірою знайшли відображення у 13 наукових працях. За результатами дослідження автором видано монографію, публікацію в іноземному виданні, 4 наукових статті, опублікованих у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України із юридичних наук, та 7 тез доповідей на наукових конференціях.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в тому, що положення, висновки та пропозиції, викладені в дисертаційному дослідженні, становлять певний внесок у розвиток науки цивільного права, можуть застосовуватися у: – науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях та захисту суб'єктивних цивільних прав загалом; в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право» та «Господарське право»; у нормотворчому процесі для удосконалення цивільного законодавства; у правозастосовній діяльності судових органів – при вирішенні спорів, що виникають у випадку порушення суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях.

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення матеріалу.

Дисертантом було обрано вдалу архітектуру, яка дозволила йому всебічно та послідовно розкрити обрану тему дослідження. Як і належить ґрунтовній кваліфікаційній науковій праці, дисертаційне дослідження розпочинається зі вступу, містить у собі три розділи, що композиційно складаються із семи підрозділів. Наприкінці роботи сформульовано загальні висновки, а також список використаних джерел.

Робота за своїм змістом повністю відповідає меті та поставленим завданням дослідження, викладена у логічній послідовності, літературною українською мовою, оформлена у відповідності з вимогами.

Дискусійні положення та зауваження.

Поряд з низкою позитивних висновків, слід відзначити, що дисертація містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення.

1. У п. 1 новизни захист прав визначається як система допустимих правомірних дій, прийомів, заходів, які вчиняються стороною договору – носієм порушеного, оспорюваного чи невизнаного суб'єктивного договірного права (с. 23).

Порушення права учасника договірного зобов'язання, з огляду на сутність зобов'язання як правовідношення, визначене у ст. 610 у Цивільного кодексу України як невиконання чи неналежне виконання обов'язку його контрагентом.

Щодо розуміння змістовності «оспорення» та «невизнання» права, у дисертації зроблено посилання на позиції вищих судових інстанцій, якими вказані категорії розглядаються як правові прояви, за яких ставиться під сумнів належність суб'єктивного права певній особі (с. 126). З огляду на практичну значущість дисертаційного дослідження, доречно визначити специфіку цих правових проявів у договірних відносинах, що дозволить встановити обставини, за яких одна сторона договору матиме можливість ставити під сумнів належність суб'єктивного права другій стороні договору, з огляду на розуміння договору як домовленості про права і обов'язки.

2. Додаткового розмежування потребують загальна та спеціальна підстави виникнення права на захист у договірних зобов'язаннях, які визначені у п. 3 новизни, оскільки загальна підстава, яка зумовлена «порушенням» договірного зобов'язання і спеціальна підстава – «невиконання чи неналежне виконання договірного зобов'язання» у контексті ст. 610 Цивільного кодексу України дві правові категорії, де зміст першої визначений через другу категорію.

3. У роботі послідовно обґрунтована позиція про необхідності внесення змін до чинного цивільного і цивільно-процесуального законодавства, а саме до ст. 15 ЦК України та ст. 3 ЦПК України, у частині нормативного закріплення поряд із порушенням, невизнанням і оспорюванням цивільних прав ще однієї

підстави для захисту – створення реальної загрози порушення цивільних прав та водночас викласти зміст ст. 16 ЦК України у наступній редакції «припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення» (с 129).

Втім у авторському визначенні захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях та удосконаленому визначенні права на захист цивільних прав вказана наукова позиція не відображена.

4. Одним із допустимих загальних способів захисту прав учасників договірних відносин дисертант розглядає визнання в учасника суб'єктивного права. Як приклад, у роботі розглянуто право зберігача продати річ або її частину, якщо річ пошкоджена або виникли реальна загроза її пошкодження чи інші обставини, що не дають змоги забезпечити її схоронність, а вжиття заходів з боку покладавця очікувати неможливо та право повіреного відступити від змісту доручення, якщо цього вимагають інтереси довірителя і повірений не має можливості попередньо запитати довірителя (с. 126-127).

Безумовно такий спосіб захисту у вказаних договірних моделях є допустимим, однак переосмислення потребує його ефективність. Застосування цього способу захисту учасником абсолютних правовідносин дозволить не тільки усунути правову невизначеність щодо належності йому суб'єктивного права, але і відкриє можливість здійснювати це право шляхом власної активної поведінки. У договірних правовідносинах здійснення права уповноваженою особою опосередковується виконанням обов'язку зобов'язаною особою. Таким чином, захист права уповноваженої особи необхідно фокусувати не на визнанні у неї права, а на доказуванні обов'язку у божника.

Дотримання правил академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації вказує на відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі зроблено посилання на джерела інформації при використанні дисертантом наукових ідей, доктринальних напрацювань, тверджень, відомостей та дотримано вимог законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності дисертанта, використані ним методики дослідження та джерела інформації.

У рецензованій науковій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, сфабрикований відомостей та фальсифікацій.

Висновок. Дисертаційна робота відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Дисертаційне дослідження є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які вирішують науково-практичні завдання щодо захисту суб'єктивних цивільних прав у договірних правовідносинах в сучасних реаліях життя, що має істотне значення для розвитку науки цивільного права, а її автор Мартинюк Юрій Володимирович заслуговує на присудження йому ступеня – доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету**

Інна ЗАЙЦЕВА-КАЛАУР

Підпис *Інна Зайцева-Калаур*
Завіряю: *Анна Семик*
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ

